

Насиров Т.Н.

БӨЛҮКТҮН КҮЖҮРМӨН ЖОЛУ

Насиров Т.Н.

БОЕВОЙ ПУТЬ ДИВИЗИИ

T.N. Nasirov

THE BATTLE PATH OF DIVISION

УДК: 947/12(575.2)

Макалада гвардиялык дивизиянын түзүлүшү, анын күжүрмөн жолу жана Улуу Жеңишке кошкон салымы даңазаланган.

Негизги сөздөр: *Жеңи, армия, дивизия, жол, көз карандысыздык.*

В статье раскрывается структура гвардейской дивизии, ее боевой путь и ратный вклад в достижение Великой Победы.

Ключевые слова: *Победа, армия, дивизия, путь, независимость.*

The article deals with the structure of the guards Division, the battle path and a huge contribution to the great victory.

Key words: *Victory, army, division, path independence.*

Эл арасында быйыл Улуу Жеңишке 70 жыл болот деп айтылган сайын менин атам Насир Калдарбековдун – «Менин муунумдагылардын жана аталарыбыздын, агаларыбыздын, алардын ичинде менин үлүшүмө Улуу Ата Мекендик согуштагы солдаттын оор тагдыры туш келди» – деп айткандары эсиме түшөт. Ал киши мени баш кылып калган балдарын мамлекеттин иши биринчи, өзүндүн ишин экинчи болсун. Ата Мекенди коргоо ар бир адамдын ыйык милдети болуш керек деген таризде тарбиялап чоңойтту. Мезгил келип мен 1972-жылы 12-майда Советтик Армиянын катарына чакырылып калдым. Атам ыраматылык мени жөнөтүп жатып – «уулам силердин заманыңар жакшы, тынч. Ата Мекен алдында ыйык милдетинди аткарып кел» – деп айтты.

Ошентип мен кызмат өтөй турган жер Украинанын Черниговский областына караштуу Остер шаарынын четинде ПГТ. Десна болуп чыкты. Бул Десна шаарчасы токойдун арасында болуп, ал жерде эки ордендүү гвардиялык дивизия жайланышыптыр. Менин солдаттык турмушум башталды. Бактыма жараша ошол жылы дивизиянын түзүлгөндүгүнүн 30 жылдыгына арналып юбилейлик медаль-значок чыгарылып, кызмат өтөп жатышкан солдаттарга, сержанттарга жана офицерлерге бардыгына берилди. Алардын катарында мен дагы медаль-значокко ээ болдум. Бул медаль мага аванс катары берилди деп түшүндүм, анткени Ата Мекенге менин эмгегим сине элек болчу. Бирок мен кызмат өтөп жаткан дивизия Улуу Ата Мекендик согуштун жүрүшүндө теңдешсиз эрдиктерди жасашып, Улуу Жеңиштин жакындашына зор салым кошушкан.

Өзүм кызмат өтөгөн дивизиянын даңктуу жолун элге, келечектеги муундарга мен маалымдабасам,

башка ким айтат. Дивизиянын курамында орустар, украиндер, чуваштар, якуттар, кыргыздар, казактар ж.б. улуттардын өкүлдөрү болушуптур. Алар бардыгы бир муштумга түйүлүп жүктөлгөн милдеттерди так аткарышып, душмандын катыгын беришкен экен. Бул айтылгандар, дивизиянын күжүрмөн жолу, душмандарды талкалоодо колдонушкан тактикалары ж.б. жөнүндө саясий окуу күндөрү бизге (солдаттарга) көп айтылган эле. Ошондуктан дивизиянын түзүлүшү, күжүрмөн жолу жана Улуу Жеңишке кошкон салымы жөнүндө эскерип баяндап берүүнү туура көрдүм.

Ата Мекен үчүн коркунучтуу болгон Улуу Ата Мекендик согуш күндөрүндө Мамлекеттик Коргоо Комитетинин 1942-жылы 8-декабрдагы токтому менен биздин дивизия жаңыдан уюштурула баштаган. Ал Москва аскердик округуна караштуу Ивановской областынын Киржач шаарында 9-чу гвардиялык аба-десанттык корпусунун базасында түзүлгөн жана жогоруда аталган токтом менен дивизияга «гвардиялык» деген наам ыйгарылган.

1943-жылы 20-январда дивизия түзүлүп бүткөн, ал эми 28-февралда ага гвардиялык күжүрмөн туу тапшырылган.

1943-жылы 14-мартка караган түнү Старый Рус-тун алдындагы урушта 5-гвардиялык аба-десанттык дивизиянын согушка биринчи катышуусу таанылган (получила первое боевое крещение). Анын бөлүктөрүнө оор кырдаалда аракеттенүүгө туура келген.

1943-жылы майда дивизия Воронежден түштүгүрөөк тарапка топтолгон жана төртүнчү гвардиялык армиянын 20-корпусунун курамына кошулган. Ахтырканын чыгышыраак жагындагы чекте дивизия марш менен баратып урушка кирген.

Чабуулду ийгиликтүү түрдө өнүктүрүү менен 1943-жылдын 28-сентябрында дивизиянын бөлүктөрү Градижска районунда Днепрге чыгышкан. Кременчуг шаарынын түндүгүрөөк тарабынан 4-октябрь түнү Днепрде кармашып басып өтүү башталган. Днепрдин оң жак жээгинде плацдармды кеңейтүү үчүн айгышкан катуу уруш жүргүзүү менен дивизия Новогоргиевск жана Чигирин шаарларын ээлеген. Ал кезектеги немецтик-фашисттик аскерлердин Корсун-Шевченколук топторун курчоодо жана талкалоодо катышкан.

1944-жылы 2-февралда фашисттерди абдан чоң жоготууларга учуратуу менен дивизия Звенигород шаарын бошоткон. Бул жеңишти салтанаттуу белгилөө үчүн Жогорку Башкы командачынын 1944-жылы 13-февралдагы буйругу менен дивизияга ардактуу ат

(ысым) берилген. 1944-жылы жазында дивизия чабуул койгон салгылашууну улантуу менен Южный Буг жана Днепрди ийгиликтүү басып өткөн да ушул эле жылы 6-апрелде Огеев шаарын ээлеген.

Дивизия 1944-жылы 22-августта 4-чү гвардиялык армиянын курамында Яско-Кишиневск операциясына активдүү катышкан.

Активдүү күжүрмөн аракеттери, Днестрди ийгиликтүү басып өткөндүгү жана СССРдин мамлекеттик чек арасына чыккандыгы үчүн дивизия Суворов ордени менен сыйланган.

Дивизия 1944-жылдын ноябрына чейин Румыниянын аймагында согуш жүргүзгөн, кийин ал Жогорку Башкы командалыктын Ставкасынын резервине алынган. Жогорку Башкы командачынын буйругуна ылайык дивизия 1944-жылдын 24-ноябрынан 18-декабрына чейин Тимишоара-Секешфехервар маршруту боюнча марш жасалган, Дунайды басып өткөн жана 20-декабрдан Венгриянын аймагында душмандын Будапешттик тайпаларын жок кылуу максатында согуштук аракеттерди аткарган.

Немецтик-фашисттик аскерлердин Будапешттик тайпаларын жоюуда өздүк курамдын көрсөткөн баатырдыгы, каармандыгы жана эрдиктери үчүн дивизия Кызыл Туу ордени менен сыйланган.

Жогорку Башкы командачынын буйругу боюнча дивизия австро-венгердик аймакка кирген жана 1945-жылы 6-апрелде австриянын борбору – Венынын жанындагы жерге биринчилерден болуп чыгышкан. Дивизия Улуу Ата Мекендик уруштагы согуш аракеттерин Австриялык Альп тоосунун этегинде жайланышкан австриялык Амштеттен шаарында бүтүргөн.

1943-жылдын 4-февралынан 1945-жылдын 8-май күнүнө чейинки согуш аракеттеринин мезгилинде дивизия 1922 км аралыкты салгылашуу менен басып өткөн, немецтик фашисттерден Румынияны,

Венгрияны, Австрияны жана Югославияны бошотууга катышкан.

Дивизия душмандар менен 479 күн салгылашып, алардын 29380 солдаттарын жана офицерлерин өлүмгө дуушар кылган, 12806 кишисин туткунга алган, ошондой эле 1263 танкасын, 879 замбирегин (орудие), 23 өзү жүрүүчү замбиректерин, 102 бронялуу машиналарын, 4376 автомашиналарын, 57 тиркелүүчү арабаларды, ж.б. сүйрөөчү тракторлорун (тягачтарын), 8 самолётун, 61 паровозун, 975 вагондорун жана 66 кампаларын (складдарын) талкалап жок кылган.

Биздин Ата Мекендин көз карандысыздыгы жана эркиндиги тууралуу согушта көрсөткөн баатырдыктары, каармандыктары, туруктуулуктары жана эрдиктери үчүн дивизиянын миңден ашык жоокерлери СССРдин орден, медалдары менен сыйланган, алардын ичинен 26сына Советтер Союзунун Баатыры деген наам ыйгарылган.

Эгерде кимде-ким ушул дивизияда кызмат өтөгөн болсо, – «Гвардеец! Эки ордендүү гвардиялык дивизиянын даңктуу күжүрмөн салттарын ыйык сакта жана көбөйт!» – деген девизди унутпайт.

Улуу Жеңиштин 70 жылдык юбилейине карата жазылган бул эскерүү аркылуу дивизиянын курамында Улуу Ата Мекендик согушта салгылашкан жоокерлердин бардыгына таазим кылам.

Адабияттар:

1. Кыргыз туусу № 29–30 17.04.2015.
2. Ө.Ж. Осмонов, А.С. Мырзакматова Кыргызстан тарыхы: урунттуу учурлар (XIX к. ортосунан XXI к. чейин) – Бишкек, 2000.
3. Кубан Мамбетсалиев, Алым Токтомушев. Мезгил. Окуялар. Тагдырлар. Илимий-таанып билүү китеби. – Фрунзе, 1990.
4. Великая Отечественная война Советского Союза 1941–1945 гг. Краткая история.– М., Воениздат, 1984.
5. www.bigwar.msk.ru

Рецензент:

кандидат исторических наук Маматов А.